

5. Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії збройній агресії Російської Федерації : Закон України від 01.04.2022 № 2178-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#Text>.

6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

7. ВАЖЛИВО! У разі вчинення злочину, передбаченого статтею 114-2 Кримінального кодексу України. Деталі: Олег Гончарук від 06.04.2022. URL: <http://savra.rada.odessa.ua/oholoshe/2041-vazhlivo-u-razi-vchi-ne-noya-zlochi-neu-peredbacheno-go-statteyu-114-2-krimi-neal-no-go-kodeksu-ukraji.html>.

8. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>.

9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

10. Кримінальна відповідальність під час воєнного стану: законодавчі акти. Київ. 25.03.2022. URL: <https://uba.ua/ukr/news/9115/>.

Бондаренко Степан Юрійович

студент Київського інституту
інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська
юридична академія»

Науковий керівник: старший викладач
кафедри кримінального права, процесу
і криміналістики Київського інституту
інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська
юридична академія», кандидат
психологічних наук ***Вітомський Ю. Л.***

ПЕРСПЕКТИВИ Й НЕДОЛІКИ СЛІДЧОЇ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ПРО ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ

18 травня 2022 року в Солом'янському районному суді почали розглядати справу російського військового Вадима Шишимаріна (21-річний сержант та командир відділення танкової «Кантемирівської дивізії» Московської області). Це перший солдат, якого судять за злочин

проти цивільного³. У вбивстві цивільного та інкримінують 438 ст. Кримінального кодексу «Порушення правил та звичаїв війни». Санкції статті передбачають від десяти до п'ятнадцяти років позбавлення волі або довічне ув'язнення.

Про вбивство, вчинене Вадимом Шишимаріним, слідство довідалося не одразу. Розслідувати справу почали після тесту на поліграфі.

«Було два факти. Перший – зізнавальні покази Шишимаріна. Це дізналися, коли з ним працював поліграфолог. Він дав відповідь, що є реакція на запитання про вчинення кримінальних злочинів. Оперативні працівники почали з ними більш детально працювати. А другий факт – труп. Ми просто зіставили ці дві обставини», – каже прокурор у справі Ярослав Ушапівський.

За його словами, на поліграфі перевіряють усіх військовополонених, які потрапляють в Україну. Така процедура не врегульована законом, але й не заборонена, говорить прокурор. Водночас поліграф не може бути доказом злочину в суді.

Експертиза показала, що постріл був здійснений із зброї вказаного калібру та що в нетривалий проміжок часу перед тим, як експертиза проводилась, із неї здійснювались постріли», – сказав прокурор Андрій Синюк.

Звісно, що будь-який військовий, зокрема і Шишимарін, потрапляючи в полон, отримує статус військовополоненого за міжнародним правом. Та як тільки з'являються докази військових злочинів, а військовому повідомляють про підозру – він позбується статусу військовополоненого і набуває підозрюваного чи обвинуваченого. Фактично переходить із міжнародного права в національне кримінальне і постає перед судом.

Обвинувачення вважає, що зібраних доказів вистачить, аби притягнути Вадима Шишимаріна до відповідальності і вимагає міру покарання від 10 до 15 років позбавлення волі або довічне ув'язнення.

³ 28 лютого в селищі Чупахівка на Сумщині військові зустріли цивільного – 62-річного Олександра Шеліпова. Він розмовляв телефоном. Шишимаріну наказали вистрілити у чоловіка, бо той нібито міг здати позиції росіян ЗСУ. Спершу Шишимарін відмовився. Але після повторного наказу вбив Шеліпова пострілом у голову. Про скоєне обвинувачений розказав на засіданні:

«Коли ми їхали, прапорщик Макєєв побачив чоловіка. Він розмовляв по телефону. Він (Макєєв, – ред.) сказав, що він нас здасть, що телефонує військовим. Наказав стріляти. Я не вистрілив. Невідомий військовий, що сидів поряд, почав погрозливим тоном наказувати, аргументуючи це тим, що ми не доїдемо до наших військ, що ми не викличемо підмоги і нам загрожує небезпека. Коли ми порівнялися, я вистрілив коротку чергу. Тим самим я вбив його».

Адвокат Віктор Овсянніков не погоджується із кваліфікацією справи: «Я можу тільки сказати, що він (Шишимарін, – ред.) не заперечує саму подію. Але у мене є сумніви щодо кваліфікації цієї справи», – сказав він. Адвокат просить виправдати підсудного, пояснюючи, що той «формально виконував наказ вистрілити та сподівався, що не поцілить».

Зважаючи на це, щодо справи військового РФ Шишимаріна скажемо наступне, хоча це більш для вузького кола юристів, бо цей процес показав важливі проблеми.

Відразу зазначимо, що в нас відсутні будь-які сумніви, що він винен у навмисному вбивстві.

З подивом дослідивши інформацію та дізнавшись, що адвокат просив його не мало ні багато як виправдати, бо він виконував наказ (це насправді ніколи не може бути підставою для повного виправдання, це може бути підставою для перекваліфікації дій) і це надзвичайно слабка позиція захисту.

Дивною обставиною в цій справі є те, що як виявилось, Україна вже обміняла двох із п'яти військових РФ, що брали участь у цьому вбивстві. При чому один з них фактично віддавав наказ про вбивство. Хто, коли і на якій підставі віддав наказ на обмін залишається невідомим. Це піднімає питання вкотре, що Україна вже не вперше віддає на обмін міжнародних злочинців.

Раніше вже віддавали «беркутівців», що розстрілювали майдан, винних у справі збитого боїнгу. Законами процедури обміну не визначені. Але про будь-які міжнародні суди і правосуддя можна забути, якщо таке буде далі продовжуватися. Більше того, їх обміняли навіть без допиту. Їхніх свідчень у цій справі немає. Єдине, що може трошки радувати, що українці завдяки обміну потрапили додому.

Далі для нас особисто взагалі не зрозуміло, чому один військовий на лаві підсудних, а інший, що був в їхній групі виступає в ролі лише свідка. За всіма ознаками він є очевидним співучасником злочину, а не простим свідком. Хто і чому відніс російського військового в цій справі до ролі свідка є дуже дивною й незрозумілою обставиною. Фактично він уникне покарання за співучасть.

Шишмаріна звинувачують у порушенні законів та звичаїв війни. На нашу думку, це помилкова кваліфікація його дій або щонайменше вона не може бути доведена за наявних доказів.

Вбивство цивільного не завжди є порушенням законів і звичаїв війни. Для того, щоб довести цей злочин, потрібно в першу чергу допитати того, хто віддав наказ, щоб з'ясувати причину вбивства. Особливо, коли є сумніви щодо причини. В цій справі військові

стверджують, що зустріли людину, яка почала телефонну розмову і могла повідомити про їхнє місце перебування. Цивільний, що повідомляє про розташування військ, втрачає імунітет захисту як цивільного, оскільки бере участь у знищенні військових. Вбивство такого цивільного швидше за все не буде розглядатися як вбивство цивільного і відповідно міжнародним злочином. Однак допитати тих, хто віддали наказ немає можливості: один вбитий, другий обміняний. Тобто, ці обставини не можуть бути доведеними, а тому повинні тлумачитися на користь обвинуваченого.

Також варто зважити, що військові не вбивали всіх цивільних підряд без оцінки загроз. Вони відпустили водія машини, охоронця та взагалі не вбили жодного іншого цивільного. Це каже на користь того, що вони вбили з огляду на те, що вважали, що ця людина може співпрацювати з військовими України.

Ми знаємо, що вони помилялися в оцінці загрози, однак це не створює їхній умисел на порушення законів і звичаїв ведення війни, бо для цього потрібний прямий умисел.

З огляду на це, нам видається, що Шишмаріна не можна засуджувати за порушення законів і звичаїв ведення війни. В даному випадку мова може йти швидше за все про умисне вбивство, вчинене групою осіб чи перевищення повноважень, що призвело до смерті особи. При чому двоє військових РФ мають нести відповідальність, оскільки явно непропорційно оцінили загрозу й вбили людину, що не виконувала військові функції насправді. Наслідком цього має бути значно менше покарання.

Якби Шишмарін мав статус військовополоненого, його могли б обміняти згідно з міжнародним правом. Проте законом не врегульований обмін обвинувачених чи засуджених людей. Водночас обмін все одно можливий, але це буде політичним рішенням.

Такі випадки в історії України вже були. Насамперед мова про справи Майдану. Коли п'ятьох беркутівців, яких обвинувачували у розстрілі 48 людей на Майдані, у грудні 2019-го обміняли на полонених в ОРДЛО. У тому ж 2019-му відбувся обмін між Києвом та Москвою. Тоді Україна обміняла Головного редактора видання «РИА-Новости Україна» Кирила Вишинського, якого звинуватили у державній зраді.

Із жахом відносимось до думки, що ця проблема може повторитися і з іншими справами про порушення законів і звичаїв війни й це призведе до формування цілком хибної судової практики. Наприклад, зараз завершується розгляд справ проти двох військових РФ у Полтаві, що стріляли з Градів, де також прокуратура і суд обмежується доведенням фактів обстрілів з градів без оцінки того, чи стріляли вони по військовим

цілям чи умисно обстрілювали цивільні об'єкти. Тих, хто віддали їм наказ це зробити, також допитати неможливо.

Також вже зараз очевидна проблема нечіткості визначення складу злочину за ст. 438 Кримінального кодексу (порушення законів і звичаїв війни), з якої абсолютно незрозуміло, які дії саме є кримінально караними. І якщо ці військові звернуться до Європейського суду з прав людини, то цілком можуть виграти свою справу. Україна опиниться тоді в доволі складній та суперечливій ситуації.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.

2. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 774 с.

3. Справа «Arcelormittal Ambalaj Celigi SaNeayi Ve Ticaret ANeoNeim Sirketi» проти України» (Заява № 23819/11) : Рішення; Європейський суд з прав людини від 15.07.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_g11.

4. Про виконання постанови Великої Палати Верховного Суду від 1 травня 2021 року в справі № 9901/114/21 : Постанова; Центрвиборчком від 19.05.2021 № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0214359-21>.

Брисковська Ольга Юрївна,

слухач магістри навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ МАЙНОВИХ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тема мародерства сьогодні є актуальною як ніколи, оскільки українці зіштовхнулися з проблемою збереження свого майна під час військових дій. Зараз наша держава потерпає від російської збройної агресії, страждає цивільне населення, при чому не тільки від військових Російської Федерації, а ще й від місцевих зловмисників. Ці особи здійснюють розкрадання майна жителів міст, які покинули місце свого проживання, рятуючись від обстрілів та бомбардувань. Жахливим є те, що крадії «працюють» в оселях громадян прямо під час обстрілів, будучи в епіцентрі бойових дій, в той час, коли власники майна перебувають в бомбосховищах [1].

Відповідно до Положенні про закони і звичаї війни на суходолі, що є додатком до IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі